

2000	nykyruotsi	paljon lainoja	nykysuomi		pohjoisbaltin kieli sammuu (kielenvaihto kantasuomeen)	uusi aika	
1900			varhaisnykysuomi				
1800			vanha kirjasuomi				
1700	varhais- nykyruotsi (myöhäis-) muinaisruotsi (varhais-)	keskiajan suomen murteet		keskiaika			
1600							
1500							
1400	riimuruotsi = muinaisitäskandinaavin itämurre	vähän lainoja	varhais-suomi l. kantälänsisuomi ja muinaiskarjala				ristiretki- aika
1300			myöhäiskantasuomen pohjoinen murre				merovingi- kausi
1200							
1100	varhaisitäskandinaavi		myöhäiskantasuomen Suomenlahden murre				kansainvaellus- aika
1000			myöhäiskantasuomen rannikomurre		roomalainen rautakausi		
900							
800	kantaskandinaavi	paljon lainoja	keskikantasuomi		pohjoisbaltti		
700							
600							
500	luoteiskantagermaani		varhaiskantasuomi = länsikantauralin lounaismurre		kantabaltoslaavi = itä-, länsi- ja pohjoisbaltin sekä kantaslaavin kantamurre	pronssi- kausi	
400							länsikantaurali
300							
200	kantagermaani		kantauralin länsimurre		esibaltoslaavi = pohjoiskantaindoeuroopan <i>satem</i> -murre		
100			kantaurali (jokin esikantauralin murre)			neoliittinen kivikausi	
0							
-100	paleogermaani	vähän lainoja			pohjoiskantaindoeurooppa = germaanin ja baltoslaavin kantamurre		
-200							
-300							
-400	esigermaani = pohjoiskantaindoeuroopan <i>kentum</i> -murre						
-500							
-600							
-700	pohjoiskantaindoeurooppa = germaanin ja baltoslaavin kantamurre						
-800							
-900							
-1000	pohjoiskantaindoeurooppa = germaanin ja baltoslaavin kantamurre						
-1100							
-1200							
-1300	pohjoiskantaindoeurooppa = germaanin ja baltoslaavin kantamurre						
-1400							
-1500							
-1600	pohjoiskantaindoeurooppa = germaanin ja baltoslaavin kantamurre						
-1700							

Kantasuomen balttilaiskontaktien aika ja paikka

Kantasuomen balttilaiset lainat ovat iättävissä kantasuomen äänteellisen kronologian pohjalta. Tämä kronologia taas perustuu pääosin itämerensuomen vanhojen germaanisten lainojen substituutioon, joka puolestaan ikäytyy germaanisten kielten äännehistorian pohjalta. Viime kädessä kronologian takeena ovat lähinnä vanhimmat germaanisiet kieltenmuistomerkit ja germaanisten kielten lainat vielä varhemmin kirjoitetuista kielistä, lähinnä latinasta. Absoluuttisista ajoituksista varmimpia ovat nuorimmat, Kristuksen syntymän jälkeiset: mitä kauemmas esihistoriaan mennään, sitä epävarmemmalla pohjalla ajoitukset ovat ja sitä tärkeämpi on arkeologian asema niitten tukena.

Äänteellisten kriteerien perusteella varhaisimmat balttilaislainat saatiin samoihin aikoihin kuin paleogermaanisiet lainat. Kallion (2015) terminologian mukaan kyseessä on varhaiskantasuomen (1800–500 eKr.) loppuvaihe (800–500 eKr.). Varhaiskantasuomi voidaan rinnastaa länsiuraliin, itämerensuomen, saamen ja mordvan yhteiseen kantakieleen. Sen kauden keskivaiheilla (1200–800) saatiin muutamat harvat balttilaisia vanhemmat, esigermaanisiksi kutsutut lainat, joitten lähtömuoto ei välttämättä kuitenkaan ollut germaanin suora edeltäjä vaan jokin kadonnut kentum-kieli. Balttilaiskontaktit jatkuivat myös keskikantasuomen kaudella, Kallion mukaan 500 eKr. – 200 jKr., jolloin myös kantagermaanisiet ja luoteiskantagermaanisiet lainat saatiin.

Lainat kantaskandinaavista (200–500 jKr.) saatiin myöhäiskantasuomeen (Kallio 2015, Schalin 2016). Tällä kaudella kantasuomeen syntyneitä äännerakenteita ei itämerensuomalaisten kielten yhteisissä balttilaislainoissa ole, joten kantasuomen balttilaiskontaktien tulee katsoa päättyneen jo edellisen jakson aikana, mahdollisesti ajanlaskun vaihteen tienoilla.

Lang (2016) liittää kantasuomen vanhimmat germaanisiet lainat Pohjois- ja Länsi-Viron läntiseen, peltoviljelyä harjoittaneeseen asutukseen, joka saapui Skandinaviasta 1200 eKr. mennessä. Itse kantasuomen kielen hän yhdistää Pohjois-Baltiaan idästä, Volgan–Okan alueelta välillä 1100–800 eKr. saapuneisiin vaikutusaaltoihin, jotka toivat mukanaan runsaasti tunnusmerkkistä esineistöä. Samalta ajalta periytyvät ensimmäiset linnoitetut asuinpaikat Väinäjoen molemmin puolin nykyisen Latvian alueella.

Nämä pronssikautiset vaikutusaallot kulkivat suunnilleen linjalla, jonka pohjoispuolella vanhimmat hydronyymit ovat uralilaisperäisiä ja eteläpuolella balttilaisperäisiä. Niinpä sekä balttilainen että uralilainen kielimuoto ovat voineet levitä saman aallon mukana idästä länteen. Todennäköisesti kysymys on ollut migraatioista, joissa Pohjois-Baltiaan saapuneet ovat tuoneet muassaan balttilaista vaikutusta saaneen uralilaisen kielen. Lang pitää tätä balttilaista vaikutusta merkittävänä ja liittää migraatiokauteen suurimman osan kantasuomen balttilaisista lainoista. Loput lainat periytyvät hänen mukaansa myöhäisen pronssikauden ja varhaisen rautakauden balttilais-kantasuomalaiselta asutuskaudelta, josta todistavat lukuisat linnoitetut asuinpaikat molemmin puolin Väinäjokea.

Langin selitys vaatii kuitenkin hienosäätöä, sillä varhaisimmistakaan balttilaislainoista ei ole tavattu vanhempia substituutiomalleja kuin paleogermaanisista. Suurin osa balttilaislainoista on vielä myöhempää perua: vain muutamat voidaan äänteellisin kriteerein jakaa varhais- ja keskikantasuomen aikaisiin, mutta näistä enimmät kuuluvat jälkimmäisiin. Luontevinta onkin, että varhaiskantasuomi ennätti idästä nykyisen Viron ja Pohjois-Latvian alueelle vasta viimeisen suuren pronssikautisen vaikutusaallon mukana 800-luvulla eKr. (vrt. Lang 2016: 18; Lang 2015 ajoittaa aallon 700- ja 800-luvuille). Tulokkaitten kielessä oli jo eräitä idempää mukaan tarttuneita balttilaisperäisiä sanoja, mutta valtaosan balttilaislainoistaan kantasuomi sai kuitenkin vasta Langin mainitsemalla Väinäjoen kontaktialueella.

Näin kantasuomen balttilaiskontaktien kaudeksi voidaan määrittää suunnilleen koko viimeinen esikristillinen vuosituhat. Keskikantasuomen puhuma-alueena olivat viimeisen pronssikautisen muuttoaallon tuloksena suunnilleen nykyinen Viro ja Latvian koillisosa. Sen germaaninen vaikutus voidaan liittää Länsi- ja Pohjois-Viron sekä Lounais-Suomen Skandinaviasta tulleeeseen asutukseen, balttilainen vaikutus taas Väinäjoen kontaktipintaan. Luultavaa kuitenkin on, että kielten alueet olivat viimeistään rautakaudelle tullessa limittäin ja päällekkäin, sillä kantasuomi sai molemmista kontaktikielistään hyvin suuren määrän lainoja. Uudet kulttuurilainat luultavasti korvasivat ison osan kielessä aiemmin olleesta lainasanastosta, mikä osaltaan selittää sitä, että keskikantasuomen aikaiset, vuosituhannen jälkipuolen lainakerrostumat ovat nykykielissä moninkertaiset verrattuna varhaiskantasuomen ja vuosituhannen alkupuolen aikaisiin.